

Dr. Goldziher Ignác beszédje.

Elmondta dr. Kaufmann Dávid temetésén a koporsót váró nyitott sir előtt
(1899. július 11-én).

Néhány percet még, mielőtt az utolsó göröngyöt hullatjuk a hantra, melyre halandó részedet bizzuk.

Nem búcsuztatlak, mert szellemi alakod eleven jelenléttel marad fenn emlékében mindazoknak, kiknek nem ugyan megbizásából, de, úgy érzi szívem, hallgatag beleegyezésével álltam ide sirod szélére: barátaidnak.

Hires tudós voltál, Kaufmann Dávid! Bámuljuk ragyogó tehetségedet és széles tudásodat. Mint **אברך** jöttél közibénk **ורך בשנים**, csakhamar felismertük benned a **צפנת פענח**-t, a titkok felfedőjét. Ritkítod párodát azok sorában, kikről a talmud bölcsének mondása áll: **כל העוסק בתורה מבפנים התורה מכרות עליו מבהוץ**: »A ki belsejének, lelkének egész valójával vesződik a tórával, annak hírének maga a tóra viszi el mindenfelé, a nagy világba.« S tényleg **שמענו זמירות הארץ** széles e világ minden végéről zengték dicsőségédet már világeletemben.

Szinte irigykedhetnénk rád azon diadalmas bevonulásért, a melylyel a halhatatlan szellemek országába lépsz, hol meleg üdvözléssel, kézzsoritással fogadnak mestereid, kiknek műveire világosságot derítettél. »Isten hozott«-al üdvözöl Bachja b. Bakuda, a miért már gyermek-ifju éveidben erkölcsstanának kapcsolatait felmutattad, Sza'adia és Maimuni, kiknek gondolataira annyi fényt derítettél, és igazi kedvenczed, a mézes ajku Jehuda Halévi, kinek lelkéből a tiedbe szállt a zsidó nyelv, a zsidó gondolat, a zsidó törvény rajongó szeretete, és Gabiról, a kiről életed kora alkonyának hattyudala szól. S Hossannával fogadnak vallásunk mátyrjai, kiknek emlékein annyi szeretettel merengtél mint történetíró!

De nem életed e vonásai késztenek szóra most, midőn koporsód elé álltam e gyászos órában.

Siratlak *barátaid* nevében, azon kis kör nevében, melyet alkottunk, nem pusztán a tudomány czimén, melynek közösen éltünk, nem az avét pergamenek fakuló betűi révén, sem pedig a köznap holmi közönséges érdekei révén, melyek annyi modern barátságoknak és hűtlenségnek szerzői; hanem azért, hogy együvé rakjuk lelkünk *emberi* tartalmát, örömeinket, fájdalmainkat, reményeinket, aggodalmainkat és — csalódásainkat.

S te, a mint mestere valál a tudásnak, művésze a szónak és tollnak, úgy ünnepi pappá avatott közöttünk résztvevő lelked, hűséges szived, előkelő érzésed. S hadd mondjunk itt koporsód fölött köszönetet azért a résztvevő lélekért, melylyel örömeinkben és szenvedéseinkben, életünk viszontagságaiban mint érző lélek velünk voltál.

Tudós életcéljaid mellett, nem fásult el szived, sőt fokozódott és erősödött *emberi* szived emberséges dobbanása.

Résztvevő barát voltál. Ezért sajtó szívvel mondok néked köszönetet a többiek nevében.

Tudós könyveid a miket irtál, fenntartják gondolataidat; nem engedik enyészetnek, a mit szárnyaló szellemed lehozott a magasságból és buvárkodó elméd felhozott a mélységekből. De *baráti* helyed üres marad utánad házainkban, pótolhatatlanul énnékem is házamban, a melybe szombati fényt és szombati kedvességet hoztál. Most hult helyed fölött kesergünk, én is, feleségem is, gyermekeim is.

S végezetül még egyet, mielőtt utolsó földi utadra eresztünk.

A szellemi élet harmóniája sokszor ellentétekből, küzdelmekből áll elő. E küzdelmek nem mindig a legenyhébb természetűek, nem mindig sima felületet mutatnak. S emberek lévén, a harag tüzeiben sokszor kemények, igazságtalanok találunk lenni. **כלהמתאבל ער** **אדם כשר מוחלים לו עונותיו**: »A ki őszintén gyászol egy igaz emberért, annak megbocsátják hibáit. Te is megbocsátasz nekünk, ha valaha igazságtalanok voltunk irányodban. Mert mi őszintén gyászolunk.

Már nem tartóztatlak tovább utolsó utadban.

Midőn legutószor találkoztunk, most 17 napja, sok mindenféle között a 23 zsoltárról is folyt beszédünk, é kedves zsoltárénekről, melyet közösen oly annyira szerettünk.

E zsoltárból hadd adjam elnémult ajkaidra e szót: **גם כי אלך בני צלמותא אירא רע**: »Még ha a halál árnyékvölgyében járok is, nem félek a rossztól, mert te vagy velem, Istenem.«

Te vagy velünk Istenünk!

A szombati viszontlátásig, **בעולם שכולו שבת ומנוחה** azon a világon ott, ahol örök szombat van, örök nyugalom.

Isten veled, drága barátom, Isten veled, Kaufmann Dávid!